

Кринична А. О.<https://orcid.org/0009-0009-9958-5742>

Донецький державний університет внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

В статті досліджується кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, яка передбачена ст. 201-2 КК України. З'ясовано, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 201-2 КК України характеризується продажем товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використанням благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладанням інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинені у значному розмірі; ч. 2 ст. 201-2 КК України характеризується тими самими діями, але вчиненими повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі; ч. 3 ст. 201-2 КК України характеризується вищезазначеними діями, вчиненими організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану. Об'єктом незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виступають відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами чи безоплатною допомогою. Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України може бути як загальний, так і спеціальний (наділений певними властивостями), а саме службовою особою з використанням службового становища. Суб'єктивна сторона незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги характеризується умисною формою вини (особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання) (ст. 24 КК України). Обов'язковим елементом суб'єктивної сторони зазначеного складу кримінального правопорушення є мета його вчинення, а саме отримання прибутку. Що стосується покарання за вчинення незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, передбачене призначення до винної особи так видів, як штраф або виправні роботи, або обмеження чи позбавлення волі (в залежності від тяжкості кримінального правопорушення) з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (за вчинення кваліфікованого або особливо кваліфікованого виду злочину).

Ключові слова: кримінальна відповідальність, незаконне використання, гуманітарна допомога, благодійні пожертви, безоплатна допомога.

Постановка проблеми. Чотири роки триває повномасштабне вторгнення РФ на територію України, що вже призвело до катастрофічних наслідків для нашої держави. Зокрема, втрата населення, знищення інфраструктури, руйнування цілих регіонів – це все, з чим довелось стикнутися Україні. У такий нелегкий час інші країни світу намагаються допомогти та підтримати нашу країну, надаючи благодійні пожертви, гуманітарну та безоплатну допомогу. Так, наприклад, починаючи з лютого 2022 та протягом 2025 року Фінляндія

виділила більш ніж 80,45 мільйона євро допомоги для надання екстреної допомоги людям у фронтових зонах, ремонту критичної інфраструктури, соціального захисту вразливих груп населення, а також задля психологічної підтримки та допомоги дітям і внутрішньо переміщеним особам [1].

Швейцарія, у свою чергу, з початку війни надала Україні близько 1,4 мільярда доларів допомоги, з яких понад 291 мільйон доларів було надано у співпраці з її союзниками. У лютому 2023 року Швейцарія оголосила про свої плани

надати Україні новий пакет гуманітарної допомоги на суму 123 мільйони доларів для будівництва житла, шкіл, ремонту лікарень та енергетичної інфраструктури. Також Швейцарія збирається виділити Україні 1,5 мільярда швейцарських франків (1,7 мільярда доларів США) у рамках своєї стратегії міжнародного співробітництва на 2025–2028 роки. 25 липня 2023 року було запущено ініціативу швейцарсько-українського проекту DECIDE з реконструкції українських шкіл, зруйнованих окупантами. Додаткові 4,3 мільйона швейцарських франків (4,8 мільйона доларів США) виділено на ініціативу проекту DECIDE для відновлення навчальних закладів та облаштування укриттів для навчання під час повітряного тривоги. Крім того, Швейцарія надає фінансування через багатосторонніх партнерів України: ООН, ОБСЄ, Червоний Хрест та інших [2].

У свою чергу, країни Балтії (Латвія, Естонія, Литва) на сьогодні є одними з найактивніших партнерів України, надаючи комплексну гуманітарну та фінансову допомогу українцям, що постраждали від війни. Підтримка включає прямі грошові виплати, соціальний супровід, житло, психологічну допомогу, а також масштабні поставки гуманітарних вантажів, включаючи продукти та обладнання [3].

Однак, незаконне використання гуманітарної допомоги має негативний вплив не тільки на можливість забезпечення такою допомогою кожного громадянина, який неї потребує, але й нищить авторитет нашої держави на міжнародній арені, що потенційно в майбутньому матиме руйнівні наслідки для кожного з нас. Задля протидії та боротьби з подібними діями в державі, Кримінальним кодексом України встановлена кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2), дослідження якої є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичну базу дослідження відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги складають праці таких науковців, як: В. Бабич, О. Бондарук, О. Дудоров, Д. Каменський, Р. Котовщиков, М. Куцевич, Р. Мовчан, Г. Муляр, Н. Симоненко, М. Хавронюк, О. Швидка, В. Шевців, проте не зважаючи на чималий внесок науковців у дослідженні зазначеної тематики, залишається низка питань, що потребують додаткового вивчення та аналізу.

Постановка завдання. Мета наукової статті полягає у дослідженні відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку визнається кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 201-2 КК України [4].

У випадку вчинення такого правопорушення у значному розмірі кримінальна відповідальність наставатиме за ч. 1 ст. 201-2 КК України та каратиметься штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або пробаційним наглядом на строк до чотирьох років, або обмеженням волі на той самий строк. У разі вчинення подібних діянь повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі кримінальна відповідальність наставатиме за ч. 2 ст. 201-2 КК України і каратиметься позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. У разі вчинення зазначеного діяння організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану, такі діяння визнаватимуться кримінальним правопорушенням, передбаченим ч. 3 ст. 201-2 КК України та каратиметься позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна [4].

Об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення може полягати у: продажу товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використанні благодійних пожертв, безоплатної допомоги; укладанні інших правочинів щодо розпорядження таким майном (товарів (предметів) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв, безоплатної допомоги).

Слід зазначити, що гуманітарною допомогою є цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів

отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту (ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу») [5].

Благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону (ст. 6 Закону України «Про гуманітарну допомогу») [5].

Безоплатна допомога (ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу», ст. 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації») може здійснюватись за такими формами: надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам (пересилка, виконання робіт, надання послуг); безоплатна передача у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав; безоплатна передача бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права; безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав; безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів [5, 6].

Отже, виходячи з вищенаведеного, можна погодитись із В. Шевцівим, який стверджує, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. 201-2 КК України, – це об'єднані єдиним кримінальним протиправним задумом дії правопорушника з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Саме з урахуванням наведеної структурної будови вказаного елемента криміналістичної характеристики виокремлено й визначено специфіку способів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. [7, с. 53].

Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України виступають суспільні відносини у сфері господарської

діяльності. Основним безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення виступають відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами чи безоплатною допомогою [8, с. 388].

Законодавець окреслює те, що об'єктом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є суспільні відносини у сфері господарської діяльності.

Коментуючи об'єкт та предмет досліджуваного кримінального правопорушення, науковці О. Дудоров, Р. Мовчан, Д. Каменський правильно зазначають, що при застосуванні кримінальної відповідальності слід брати до уваги специфіку майна як предмета кримінального правопорушення, передбаченого цією статтею КК, яка визначається регулятивним законодавством, зміненим під час війни [9, с. 23].

Предметом складу ст. 201-2 КК України є гуманітарна допомога, благодійні жертви або безоплатна допомога, визначення яких вже наводилося у статті раніше.

Нааявність саме такого предмету є обов'язковим для визначення кримінального правопорушення як незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Так, О. Швидка зазначає, що для відмежування вказаного діяння від інших складів злочину, суди, у першу чергу, встановлюють приналежність відповідного майна/блага до гуманітарної допомоги. Якщо абстрагуватися від специфічного предмету кримінального правопорушення і надати йому лише ознаки чужого майна, яке ввірене або доручене особі, що вчинила протиправні діяння щодо такого майна, які полягали фактично у його відчуженні, ми матимемо справу ні з чим іншим, як з різновидом кримінально протиправної поведінки, передбаченої у ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» [10, с. 216].

Таку ж позицію розділяє М. Хавронюк, який зауважив, що, якби ст. 201-2 КК України не було, то продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв чи укладення інших правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинені з метою отримання прибутку та залежно від розміру завданої шкоди кваліфікувалися б за частинами 4 або 5 ст. 191 КК України як розтрата чужого майна або заволо-

діння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Власне, предмети, що юридично не мають статусу гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у відповідності до законодавства, не можуть розглядатись як такі – навіть якщо вони, як і предмети гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги спрямовуються на здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, цивільного захисту населення та його повсякденних потреб [11].

Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України може бути як загальний, так і спеціальний (наділений певними властивостями).

Суб'єктом досліджуваного кримінального правопорушення може бути будь-яка фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці шістнадцяти років (ст.ст. 18-22 КК України) [4].

Зазвичай, на практиці йдеться про всіх тих пересічних громадян, які у найрізноманітніші способи долучаються до процесу надання відповідної допомоги, проте з заздальгідь сформованим меркантильним бажанням отримати вигоду від цього або такій спокусі вони піддаються уже під час організації діяльності з товарами чи предметами гуманітарної допомоги [12, с. 187].

Разом з тим, ч. 2 ст. 201-2 КК України виділено також і спеціального суб'єкта – службову особу, яка задля отримання прибутку використовує службове становище. Найбільш поширеними

прикладом останнього є відповідна протиправна діяльність у сфері благодійної допомоги ЗСУ та внутрішньо переміщеним особам, у вчиненні якої правоохоронцями підозрюються керівники громадських організацій, а також службові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, зокрема обласних військових адміністрацій і місцевих рад [12, с. 187].

Суб'єктивна сторона незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги характеризується умисною формою вини (особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання) (ст. 24 КК України).

Обов'язковим елементом суб'єктивної сторони зазначеного складу кримінального правопорушення є мета його вчинення, а саме отримання прибутку.

Висновки. всебічне дослідження кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, передбаченої ст. 201-2 КК України є необхідним для та розуміння, аналізу та вивчення суспільно небезпечного діяння, що здійснює особа, її особистісних характеристик, мотивів та мети протиправної поведінки задля вжиття заходів щодо попередження та припинення подібних протиправних діянь у майбутньому як цією особою, так і іншими суб'єктами, що ставлять за мету здійснення незаконного використання гуманітарної допомоги чи благодійних пожертв з метою отримання прибутку.

Список літератури:

1. Finland's humanitarian assistance in Ukraine. Ministry for Foreign Affairs of Finland. URL: [https://um.fi/humanitarian-aid-in-ukraine?utmsource= chatgpt.com](https://um.fi/humanitarian-aid-in-ukraine?utmsource=chatgpt.com) (дата звернення: 02.02.2026).
2. Humanitarian and financial aid to Ukrainians from Switzerland. Dnipropetrovsk investment agency. URL: https://dia.dp.gov.ua/en/humanitarian-and-financial-aid-to-ukrainians-from-switzerland/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 02.02.2026).
3. Допомога Україні: що нададуть Латвія та Естонія? The Ukrainians. URL: <https://theukrainians.org/news/dopomoha-ukraini-shcho-nadadut-latviia-ta-estoniia/> (дата звернення: 06.02.2026).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.05.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.02.2026).
5. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV (зі змінами від 07.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 04.02.2026).
6. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI (зі змінами від 03.09.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 04.02.2025).
7. Шевців В. М. Типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022/№ 2 (20). С. 49–58.
8. Котовщиков Р. А. Об'єкт складу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 386–390.

9. Дудоров О., Мовчан Р., Каменський Д. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник ДДУВС*. 2023. № 1. С. 21–37.

10. Швидка О. В. Аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 213–219.

11. Хавронюк М. І. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність. Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonne-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/> (дата звернення: 05.02.2025).

12. Шевчук А. В., Боднарук О. М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 72: частина 2. С. 184–191.

Krynychna A. O. LIABILITY FOR ILLEGAL USE OF HUMANITARIAN AID, CHARITABLE DONATIONS OR FREE AID

The article examines criminal liability for the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or gratuitous assistance, which is provided for in Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine. It was found that the objective side of the criminal offense provided for in Part 1 of Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by the sale of goods (items) of humanitarian aid or the use of charitable donations, gratuitous assistance or the conclusion of other transactions regarding the disposal of such property, committed in a significant amount; Part 2 of Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by the same actions, but committed repeatedly or by prior conspiracy by a group of persons, or by an official using his official position, or in a large amount; Part 3 of Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by the above-mentioned actions committed by an organized group or in a particularly large amount, or during a state of emergency or martial law. The object of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance is relations in the field of economic activity that are related to humanitarian aid, charitable donations or free assistance. The subject of the criminal offense provided for in Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine can be both general and special (endowed with certain properties), namely an official using his official position. The subjective side of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance is characterized by an intentional form of guilt (the person was aware of the socially dangerous nature of his act (action or inaction), foresaw its socially dangerous consequences and desired their occurrence) (Art. 24 of the Criminal Code of Ukraine). A mandatory element of the subjective side of the specified composition of the criminal offense is the purpose of its commission, namely, obtaining profit. As for the punishment for committing the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance, it is envisaged to assign to the guilty person such types as a fine or corrective labor, or restriction or imprisonment (depending on the severity of the criminal offense) with deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities (for committing a qualified or especially qualified type of crime).

Keywords: criminal liability, illegal use, humanitarian aid, charitable donations, free assistance.

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026